

TABAKSTEELT IN DE 20E EEUW IN NEDERLAND

door Lodewijk van Duuren

Inlandse tabak

Tabak is een gewas uit een vochtig-warm klimaat, dat in Nederland zonder speciale voorzorgsmaatregelen niet goed kan gedijen. Tabak is een eenjarige snelle groeier die in de warme zomermaanden in Nederland met extra zorg toch tot volle wasdom kan groeien. De jonge plantjes moeten dan wel in warme broeibakken opgekweekt worden en daarna dicht opeen uitgeplant worden. De warmte van de warme bakken was afkomstig van de broei van paardenmest. Om een gunstig klimaat te scheppen worden de tabaksperven soms omgeven door bonenhagen. De teelt blijft echter wisselvallig en kan door slechte weersomstandigheden zowel in kwantiteit als kwaliteit negatief beïnvloed worden. Ook is het gewas gevoelig voor virusziekten zoals mozaïek en ratel.

De gemiddelde bedrijfsgrootte van een tabaksteler is klein. In 1950 is de gemiddelde oppervlakte per teler 24 are, al zijn daar ook bedrijven bij die naast tabak ook andere gewassen verbouwen (*fig. 1*).

De tabaksteelt is zeer arbeidsintensief met een gemiddelde tijdsinvestering van 120 uur per are, waarbij de werkzaamheden over het jaar ongelijk verdeeld zijn (*fig. 2*). Een van de tijdrovende bezigheden van een tabakboer is het drogen van de tabak in speciaal ingerichte droogschuren. De teelt was niet alleen duur door de hoge arbeidskosten, maar ook door het gebruik van grote hoeveelheden mest of kunstmest.

De tabaksteelt is in Nederland geconcentreerd geweest in enkele gebieden; de belangrijkste in de 20e eeuw waren de omgeving van Amerongen en het Land van Maas en Waal.

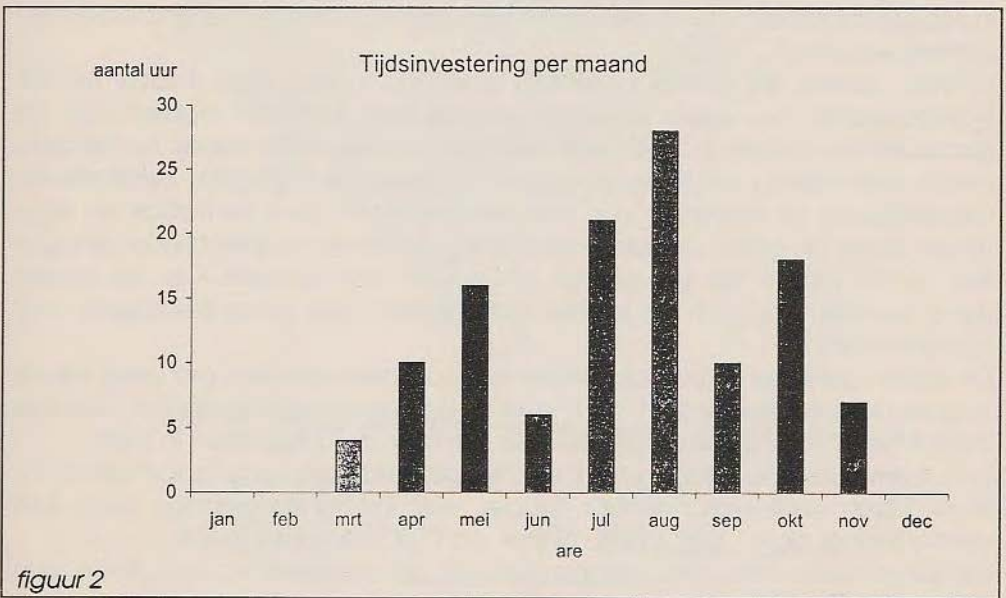
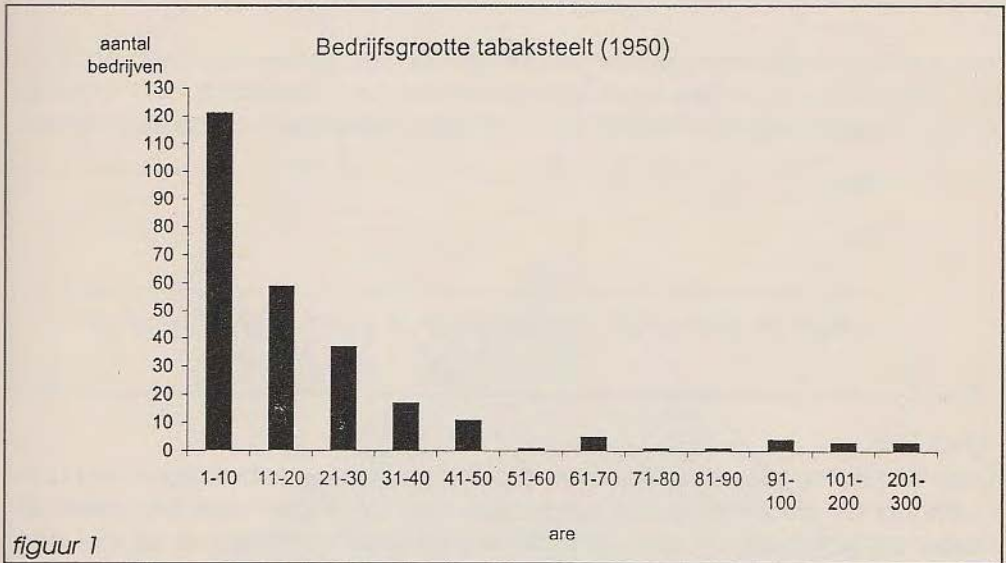
De Nederlandse tabak voor 1940 was het meest geschikt voor de fabricage van snuif- en pruimtabak en minder geschikt voor kerf-, sigaren- en sigarettentabak. Na de oorlog was de tabak wel geschikt voor binnengoed en omblad van sigaren, maar niet voor het dekblad.

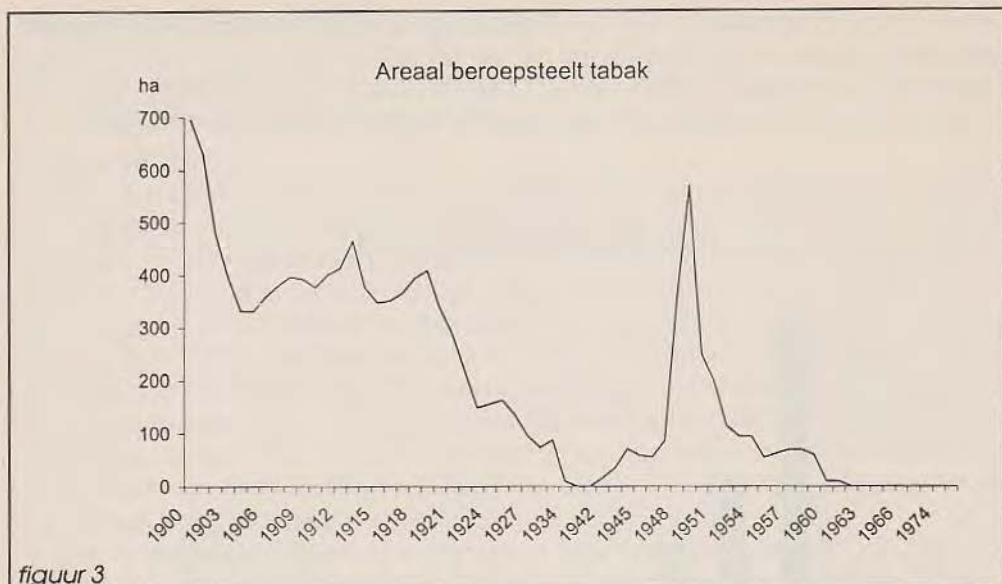
1900-1940

De teelt van tabak in Nederland was een dure en risicovolle teelt, die slecht kon concurreren met geïmporteerde buitenlandse tabakken. Ook liet de kwaliteit van inlandse tabak vaak te wensen over. De klacht was dat de teelt meer gericht was op gewicht dan op kwaliteit. De geogste tabak was vaak alleen maar bruikbaar, als ze gemengd werd met aanzienlijke hoeveelheden buitenlandse tabak.

De vraag naar inlandse tabak nam daardoor af en daarmee ook de teelt van tabak in Nederland. Na 1900 zet de daling die al in de 19e eeuw begonnen was door, met een paar kleine oplevingen (*fig. 3*), zoals in de eerste wereldoorlog toen de tabak op de bon ging en naast de eenheids-

worst de eenheidssigaar werd uitgevonden. Ook veranderende rookgewoontes spelen mogelijk een rol bij de afnemende vraag naar inlandse tabak die niet erg geschikt was voor de fabricage van sigaretten. Na 1918 neemt het areaal opnieuw af om tenslotte in 1940 geheel te verdwijnen.

1940-1945

Door verplichte inlevering van een groot deel van de tabaksvoorraad aan Duitsland en door het vrijwel wegvallen van de import van tabakken uit Nederlandsch-Indië, Brazilië, Amerika en de Oriënt ontstaat er al snel een tekort aan grondstoffen voor de tabaksverwerkende industrie. Dit kon slechts gedeeltelijk gecompenseerd worden door de import van Oost-Europese tabakken, die in de laatste oorlogsjaren door transportproblemen geheel wegviel.

In 1940 richtte de Duitse bezetting een Rijksbureau voor Tabak en Tabakspoducten op, welke als voornaamste taak had het regelen van de distributie van tabak. In 1942 ging voor de consument de tabak op de bon, met in het kielzog accijnsverhogingen, rantsoenverlagingen, kwaliteitsvermindering en de invoering van een eenheidsmerk voor kerftabak en sigaretten. Door de grote schaarste aan tabak kwamen al snel allerlei surrogaten op de markt, die vervolgens ook op de bon gingen. Op de zwarte markt werden vooral in de laatste oorlogsjaren zeer grote bedragen voor tabak betaald.

Dit waren gunstige omstandigheden voor de beroepstellers om weer tabak te gaan verbouwen; vanaf 1941 vindt er een geleidelijke toename van het aantal hectaren tabak plaats, tot een totaal van 70 hectaren in 1945.

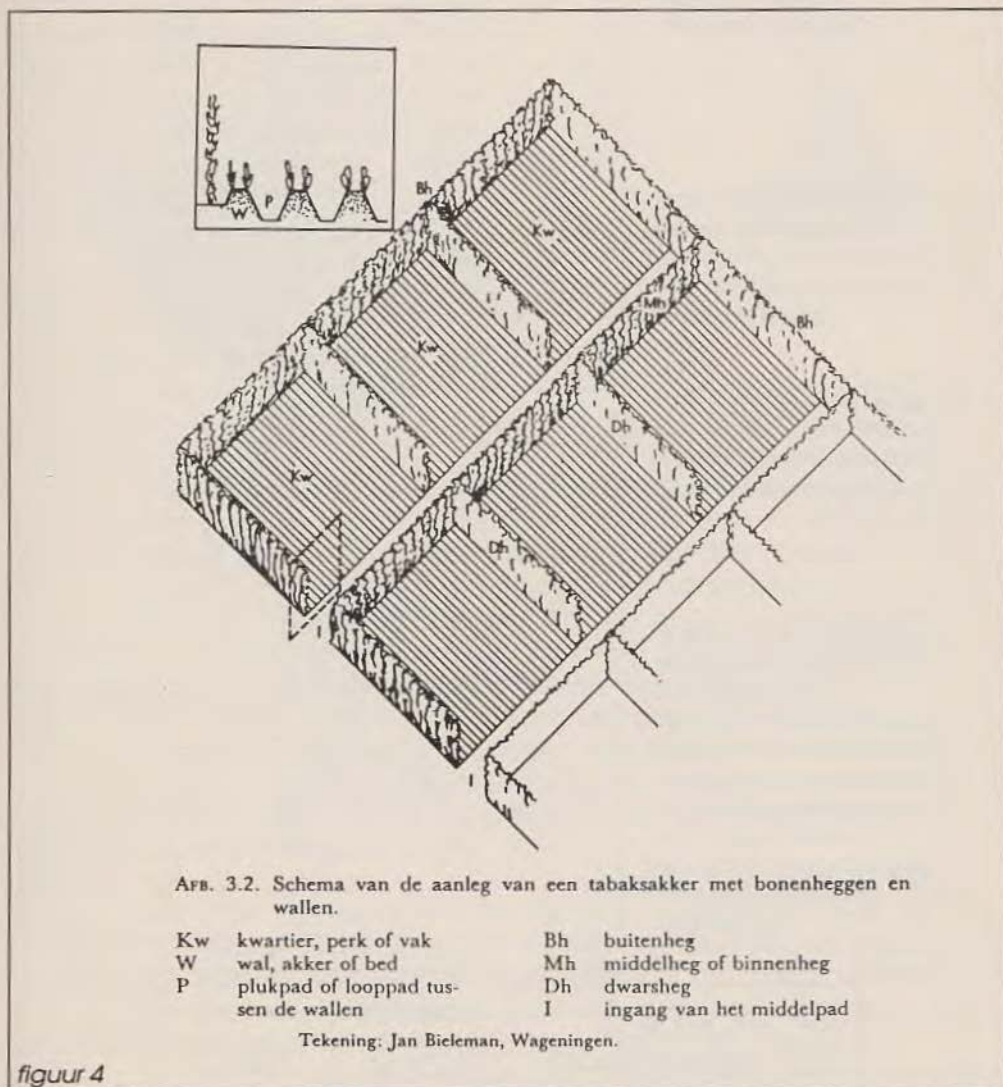
Een veelvoud aan tabak werd echter geteeld door zogenaamde amateurs. Eigen teelt was namelijk zonder vergunning toegestaan voor een areaal kleiner dan 1 are, ofwel minder dan 100 vierkante meter.

De schattingen van de omvang van de amateurteelt lopen uiteen van 1000 tot 5000 hectaren.

De amateurs leverden hun tabak in bij de erkende fermateurs en kregen 72% van de tabak retour in de vorm van sigaren, sigaretten, kerf- of pruimtabak.

Voorlichting voor amateur-tabakkers verzorgde de vereniging *De Nederlandsche Amateur Tabakker* en twee vaktijdschriften: *De Nederlandsche Tabaksteler* en *De Tabaksplant*.

Ook de overheid was actief op het gebied van voorlichting en propaganda voor de tabaksteelt, gaf brochures uit, richtte een consulentenschap voor tabaksteelt op en stelde een proeftuin voor tabak in Wageningen in (fig. 4).

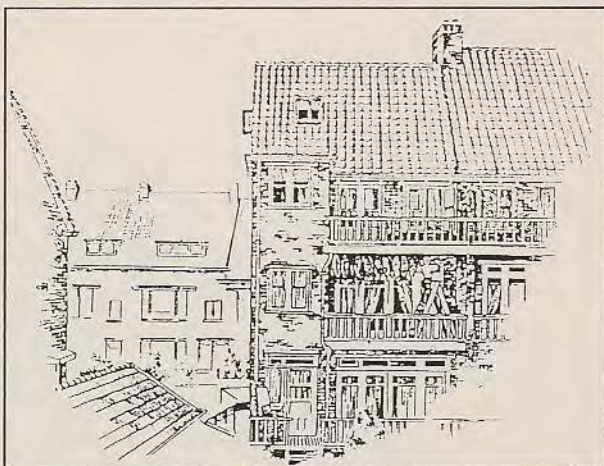
fijn! die kende ik

Oorlogsleed: Dit werd in de oorlog al gauw: "fijn, die kende ik"

Op het balkon was een plek waar een amateur-tabakker zijn tabak kon drogen, maar ook het kippenhok was een populaire plek.

De eigenteelt was vaak zo slecht van kwaliteit dat ze het onderwerp van veel spotprenten was.

De distributie van tabak in en na de oorlog was geregeld met tabaksbonnen. Vrouwen kregen minder tabak toegewezen als mannen. De ene week was er voor hen een bon voor versnaperingen geldig, de andere week een bon voor sigaretten.

QC
608

TABAK en
VERSNAPERINGEN

Versnaperingen
X 54

TABAK
X 53

1945-1990

In de naoorlogse jaren duurt het tekort aan ruwe tabak nog steeds voort. De import van buitenlandse tabakken kon slechts beperkt plaatsvinden door de slechte de-vezentoestand in Nederland. Na een paar jaar verbetert echter de situatie en neemt de tabaksac- cijns af, het rantsoen toe en het aantal tabaksartikelen op de bon af. Het duurt echter tot 1949 voor alle tabak van de bon is. Buiten de distributie om zijn er zo nu en dan bonloze sigaretten te verkrij- gen met een speciale toeslag voor het Rode Kruis.

De amateurteelt neemt na 1954 snel in omvang af, maar die plaats wordt ingenomen door de be- roepsteelt die na de oorlog een sterke groei doormaakt. Op het

hoogtepunt in 1949 is de omvang daarvan bijna gelijk aan die in 1900.

Naast de traditionele gebieden is ook in het Westland een groot areaal van ca. 100 hectaren en verspreid over heel het land een aantal kleinere arealen in gebruik als tabaksland. Door een tekort aan droogruimte droogt men de tabak in het Westland in de kassen. Na 1950 neemt het areaal echter weer af, met als meest waarschijnlijke hoofdoorzaak het weer ruim beschikbaar zijn van geïmporteerde tabakken. De tabaksboeren gaan daarom massaal over op financieel gunstiger tuinbouwproducten. Naast deze oorzaak worden verschillende andere oorzaken genoemd: de siga- renindustrie schakelt over van tabaksomblad op kunstomblad, de produc- tie van nicotine als insectenbestrijdingsmiddel stopt en de fabrikanten zijn afkerig van inlandse tabak omdat deze vereenzelvigd wordt met de slech- te kwaliteit van eigen teelt in de oorlog, en tot slot neemt ook de vraag naar pruimtabak steeds verder af.

In de zomer van 1959 breekt er in de tabak een schimmelziekte uit (Blue Mould = *Peronospora tabacina*) die 30% van de oogst vernietigt. Als ook in 1960 en 1961 deze ziekte toeslaat, houden de boeren het voor gezien. Slechts één boer in Elst houdt de tabaksteelt vol met een resistent ras tot het midden van de jaren zeventig. Dan rest alleen nog maar een snipper tabaksteelt in de tuin van het tabaksmuseum in Amerongen.

Met hartelijke dank aan de heer Pezarro uit Amerongen voor zijn inlichtingen

TABAKSTEELT IN EIGEN TUIN

GEÏLLUSTREERD HANDBOEKJE
VOOR DEN AMATEUR
DOOR J. VAN SLOOTEN
IND. LANDBOUWKUNDIGE

MET 26 AFBEELDINGEN

TWEDE DRUK

DE BILT - FIRMA P. VAN BELKUM AZ